

Nyilvános zenei könyvtárak Magyarországon

Az első nyilvános zenei könyvtári gyűjtemények a XIX. század közepén születtek. Hazánkban a századforduló elején vetődött fel először zenei gyűjtemény létrehozásának terve. *Isoz Kálmán*, az Országos Széchényi Könyvtár önálló zenei osztályának későbbi megszervezője és vezetője (Könyvtáros, 1974. 3. sz.) a *Zeneközlöny* 1905. október 17-i számában megjelent cikkében háromféle zenei gyűjtemény szervezéséről szolt:

Tervek és igények

Egy muzeális jellegűről, amely a fő súlyt a magyar vonatkozású hangjegyzékek és nyomtatványok gyűjtésére fektetné, s amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárban kellene felállítani, ugyanis ez máris tekintélyes és becses anyaggal rendelkezik; több, népszerűsítő jellegű zenei gyűjteményről, melyeket a nagyobb vidéki közkönyvtárakban kellene létesíteni, ezek tartalmaznák a legfontosabb zene-történeti és -esztétikai lexikonokat, folyóiratokat, továbbá a helyi zeneköltők szerzeményeit, mégpedig akár nyomtatásban, akár kéziratban; végül több iskolai gyűjteményről, melyek főleg a drága, nehezen hozzáférhető vezérkönyveket, kivonatokat, egyes szílamokat stb. tartalmaznák. *Isoz Kálmán* hasznos elképzelése azonban csak az OSZK zenei gyűjteményének vonatkozásában, éppen az ő szervező munkája nyomán valósult meg. Zenei művelődéstörténetünk következő állomását *Bartók Béla* neve fémjelzi. A Tanácsköztársaság idején a zenei direktorium tagjaként ő kapta a feladatot egy nagy zenei közgyűjtemény — könyvtár vagy múzeum — megszervezésére és vezetésére. Már előbb, a Károlyi-kormány uralma idején is felmerült neve, hogy a tervezett zenei gyűjteményt vezesse. Hozzá is kezdett a munkához, amit az ismert okok miatt nem fejezhetett be.

A Szovjetunióban és Csehszlovákiában az 1950-es években kezdeményezték a nyilvános zenei gyűjtemények széles körű elterjesztését. Nálunk sem az 1952-es minisztertanácsi határozat, sem az 1956-os könyvtári törvényerejű rendelet nem tesz említést a zenei könyvtárakról, statisztikai adatunk sincs ezek állományáról, működéséről. Igény azonban volt a létrehozásukra, és a szakemberek is foglalkoztak a szükségességükkel. Csak

1957-től jelentek meg olyan cikkek a magyar szakajtóban, melyek egyre inkább sürgették a nyilvános zenei könyvtári hálózat megteremtését. „A zene az egyetemes kultúra szerves része, természetes lenne tehát, hogy a közművelődési könyvtár, amely ennek a kultúrának nyomtatott termékeit közvetíti, a nyomtatott betű mellett a nyomtatott hangjegyet is eljuttassa olvasóihoz. Hatalmas közízlésformáló erejű intézmény lehetne a nyilvános zenei könyvtári hálózat” — írta *Simon Mária Anna* a *Könyvtáros* 1958/5. számában. *Vasváry Zoltán*: Nyisunk nyilvános zenei kölcsönkönyvtárakat című cikkében (Könyvtáros 1957/3. sz.) pedig azt állapította meg, hogy „1957-ben az egész országban egyetlen zenei kölcsönkönyvtár sincs!” — holott a felszabadulás utáni művelődéspolitikai célkitűzések szerint minél tágabb kör számára kell közkinccsé tenni a zenét is. A zenei népművelés egyik eszköze a zenei könyv- és kottatárak létesítése; ezeket később ki lehetne egészíteni egyéb dokumentumokkal is. A külföldi példák szintén ezt igazolják: a Szovjetunió, Anglia, Franciaország, Ausztria stb. nyilvános zenei könyvtárai kivétel nélkül a zenei nevelés lényeges és nélkülözhetetlen tényezői! Szervezetileg különfélék ezek a létesítmények (kottakölcsönzők, zeneszobák, hanglemeztárak), de a céljuk egy: a zenéhez kapcsolódó kérések, kívánások kielégítése.

A nálunk ekkor fellelhető, külföldön is jól ismert zenei könyv- és kottatárak prézens jellegűek voltak: az Országos Széchényi Könyvtár zeneműtára; a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának zeneműtára; a Statisztikai Hivatal könyvtárának és a Tudományos Akadémia könyvtárának megfelelő részlege. Valamennyiük közös jellemzője, hogy a tudományos kutatást szolgálták. Rajtuk kívül két intézeti könyvtár működött, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola könyvtára és a Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola könyvtára.

A Rádió, a Filharmónia, a Zenész Szövetség zenei gyűjteményei zárt, a nyilvánosság számára nem hozzáférhető intézményként működtek (és működnek ma is). Sürgető igény mutatkozott tehát olyan zenei gyűjtemények létrehozására, melyek a nagyközönséget látják el zenei ismeretekkel. A szakemberek rendelkezésére prézens szakkönyvtárak álltak.

Ezekben a modern irodalom hiánya okozott gondot. Elégtelen volt a Széchenyi Könyvtár zeneműtárának hungarika jellegű gyűjteménye is. Megoldásra várt a zenét magánúton tanulók vagy a már végzettk zenei irodalommal való ellátása is. Ugyanakkor a központi zeneműkölcsonzó felállítását az öntevékeny együttesek, énekkarok és zenekarok sora is sürgette. A zene iránt érdeklődők sokasága pedig semmiféle segítséget sem kapott. (Egy részük, a budapestiek, igénybe vehették a Széchenyi Könyvtárat, de ezzel zavarták az ott folyó kutatómunkát.)

1958-ban Magyarországon két, a nagyközönség számára hozzáférhetetlen hanglemeztár is volt: a Magyar Rádióé és a Néprajzi Múzeumé. Ilyen helyzetben vetődött fel a kérdés: milyen lehetőségeket nyújtana a nyilvános hanglemeztárak felállítása?

Először is mindenki számára elérhető lennének nagy zeneszerzőink művei, másodsorban a kiváló előadóművészek produkcióit hangversenyen kívül is lehetne élvezni; s végül a kedvenc zeneműveket többször is meg lehetne hallgatni. „A központi lemeztár kérdésének megoldása, fontos közművelődési szerepe következtében bizonyos fokig talán még sürgősebb lenne, mint a zeneműtár felállítása. Országos viszonylatban ugyanis a zeneműkölcsonzésre több lehetőség van, mint a különben is költséges hanglevélvásárlásra” — olvashattuk a Könyvtáros 1958/4. számában. (A kötelepéldány-törvény nem intézkedett a hanglemek beszolgáltatásáról: egy 1956-ban kelt levélbeli utasítás csak ideiglenesen rendezte a kérdést. Mégis ennek volt köszönhető, hogy az igen kis mennyiségben gyártott magyar hanglemezzel nagy része bekerült az Országos Széchenyi Könyvtár zeneműtárába.)

Már a községekben is...

Ezek az igények valósultak meg 1964-ben, amikor Budapesten létrejött a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár zeneműtára, ezt megelőzőleg pedig vidéken — Békéscsabán — a megyei könyvtár zenei részlege. *Kodály Zoltán* a következőket írta a Szabó Ervin Könyvtár zeneműtárának vendégkönyvébe: „A zenei könyvtár megnyitását örömmel üdvözölöm. Kívánom, legyen olvasója is annyi, hogy mihamarabb szűknek bizonyuljon!” (Nagy zeneszerzőnk kívánsága igen hamar valóra vált, és azóta is — évek óta — helyhiánnyal küzd a zeneműtár.) Állománya 1964-ben 6000 kotta, 3000 zenei szakkönyv volt. A könyvtár nyilvános szolgáltatásai a nagyközönségnek szólnak.

Vidéki könyvtáraink közül — mint említettük — Békéscsabán nyílt meg az első zenei részleg, ez csak hanglemezeket gyűjt, kottát, hangszalagot nem. Kézikönyvtár és tízféle zenei szaklap egészíti ki a gyűjteményt. Hanglemekölcsonzés nincs és magnószalagra való átjátszás sem lehetséges.

Másutt jó ideig nem létesült hasonló típusú gyűjtemény. Néhány éven át ez a két korszerűen felszerelt könyvtár képviselte a közművelődési zenei könyvtárak két típusát. Am a folyamatot meggyorsította a Művelődésügyi Minisztérium intézkedése 1969-ben, amikor 12 nagyobb vidéki városnak adományozott zenei könyvtári alappelszerelést. A tíz fejhallgatóból, két lemezzátszóból, egy magnetofonból és háromszáz hanglemezből álló ajándék jó kiindulási alapnak szolgált a zenei gyűjtemények kialakításához, de a helyi fenntartó szervezeteknek is nagymértékben hozzá kellett járulniuk a kiállításához, ha nem akartak a félmegoldással megelégedni.

A könyvtárak 1964 és 1969 között a lemezhallgatási igényeket úgynevezett lemezsarkok létesítésével elégítették ki. Ezek nem érték el teljes mértékben a céljukat, mert fejhallgató hiányában csak halkan szólhatott a lemezzátszó, a közelben folyt a kölcsönzés és válogatás, a hallgatók és az olvasók kölcsönösen zavarták egymást.

Az új részlegek kialakításában az eszmei irányítást és a módszertani összefogást a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1969-ben alakult zenei szekciója vállalta. Az akkori elnök, *Pethes Iván* hozzáértő személyes szakmai tanácsai és útmutatásai sokat lendítettek az újfajta szolgáltatás megszervezésében.

1971-ben *Csboth Attila*: „A közművelődési könyvtárak zenei részlegei. Cím- és adattár” című összeállításában már 40 ilyen jellegű szolgáltatóhelyről közölhetett adatokat. A bevezetőben így ír: „... az első pillantásra kiderül, hogy lényeges eltérések vannak az egyes részlegek között. Jelentős hányadukat ma még csak jóindulattal lehet gyűjteménynek, főleg »élő anyagnak« tekinteni. Inkább előlegnek, biztató kezdetnek vehetjük az 5–6 négyzetméteren, néhány lemezzel, magnószalaggal, szerény apparátussal ellátott zenei és hangstúdiókat.”

1970-től gyors ütemben alakultak az újabb és újabb gyűjtemények, így Debrecenben, Szegeden, Szombathelyen, Egerben stb. Jelenleg már elmondhatjuk, hogy a legtöbb városunkban, sőt egyre több községi könyvtárunkban is van zenei gyűjtemény, Békés megyében például 34, Hevesben 22.

Repka Magdolna